

U sva tri dijela autor tretira manje-više zaokruženu cjelinu. Prvi je: »Doba osamostaljanja sociologije kao posebne nauke«, drugi — »Teorijski pravci i škole neposredno po nastanku sociologije«, a treći — »Teorijske struje u sociologiji XX vijeka«.

U prvom dijelu autor govori o osamostaljanju sociologije i sociološkoj misli u znanosti o društvu 18. stoljeća; o socijalistima utopistima i anarhistima i njihovim sljedbenicima. Na kraju prvog dijela govori o konstituiranju sociologije i njezinim pretečama.

Drugi dio knjige obuhvaća sociološke škole i pravce poslije konstituiranja sociologije. A to su: (a) monografska škola, (b) antropogeografska škola, (c) mehanicistički pravac, (d) biologistički pravac sociološki organicizam i socijaldarvinizam), (e) psihologistički pravac (individualno — i kolektivno psihološki, te začetnici socijalne psihologije).

Najveći dio knjige je posvećen strujama u sociologiji XX st. U devet odjeljaka autor nam prikazuje moderne koncepcije i njihove autore. On ističe sistem Tönniesa a zatim Durkheima i njegove škole, te formalizam i racionalizam s osvrtom na njihove predstavnike. Nadalje govori o sociološkoj teoriji Maxa Webera, univerzalizmu u sociologiji, kao i fenomenološkoj sociologiji kod Nijemaca i Francuza (posebno o eklektičkim stavovima Gourvitcha). Govoreći o biheviorističkoj sociologiji oslanja se na Don Martindaleovu klasifikaciju pa govori o pluralističkom pravcu, simboličkom interakcionizmu i teoriji socijalne akcije. Posljednji je odjeljak posvećen funkcionalizmu.

Autor je svoju klasifikaciju, pored karakteristika (pravaca i škola) i koncepcija pojedinih autora, popratio kratkim izvodima iz originalnih djela autora koje spominje tako, da knjiga nije »suhoparna«. Rad je namijenjen prvenstveno kao udžbenik studentima radi lakšeg snalaženja u sistematizaciji građe.

Ivan Cifrić

NAJDAN PAŠIĆ:

Političko organizovanje samoupravnog društva

(Komunist, Beograd, 1970.)

Knjiga Najdana Pašića tretira samoupravnu problematiku našega društva. Autor ukazuje na teškoće i rješenja bitnih problema samoupravljanja.

U prvom dijelu, pod naslovom »Konstituisanje samoupravljanja u celovit sistem društvene organizacije«, autor raspravlja o procesima integracije u jedinstven sistem društvene organizacije i o položaju radnog čovjeka u udruženom radu. U nas postoje parcijalna gledanja na sistem samoupravljanja. Jedni ga naime, promatraju kroz prizmu »human relations«, a drugi kroz instituciju radničkih savjeta. Takva gledišta su nedovoljna za njegovo proučavanje. Samoupravljanje je u nas niklo kao rezultat sukoba sa staljinizmom i kao tendencija prevladavanja etatističkih odnosa, a moglo se konstituirati jer ima svoju materijalnu bazu — vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju. Osiguravanjem te materijalne baze putem (a) zaštite od strane države, (b) osiguravanjem principa raspodjele prema radu i (c) debirokratizacijom, stvara se trajna pretpostavka socijalističkog preobražaja društva i društvenih odnosa. Politički aspekt samoupravne transformacije moguće je a) proširenjem kontrole što je vrše radni ljudi, (b) realizacijom institucije neposredne demokratije (zborovi radnih ljudi u poduzeću, mjestu. . .), (c) dograđivanjem samoupravnog sistema u komuni, d) poslaničkim i odborničkim mandatom i (e) promjenom uloge partije. Autor zatim govori o nekim elementima što ih uključuje sistem neposredne demokratije (jedan od njih je razvlašćivanje partije) te o ograničavajućim čimbenicima razvoja neposredne demokratije.

Drugi dio knjige osvrt je na različite koncepcije samoupravljanja, a autor ih dijeli u tri kategorije: (1) pseudosamoupravno shvaćanje organizacije društva, koje karakterizira (a) odvojeno tretiranje samoupravljanja od njegove materijalne osnove i (b) traženje čimbenika integracije izvan samoupravljanja — atomizacija samoupravnih institucija; (2) etatističko shvaćanje, gdje razlikuje tri varijante: (a) prosvječeno-apsolutističko (predstavničko-etatističko) shvaćanje, koje ima tendenciju ukidanja robne proizvodnje i stvaranja predstavničke elite, (b) birokratska varijanta koja pledira za samoupravljanje na razini poduzeća, i (c) egalitarističko shvaćanje primjereno nižim slojevima radništva, koncipirano kao instrument borbe za raspodjelu, (3) u posebnu skupinu autor ubraja nekoliko shvaćanja čija je temeljna karakteristika zatvorenost skupina ili kolektiva prema društvu: skupnovlasničko, parcijalističko, autonomističko i sl.

Treći je dio knjige posvećen procesima samoupravne integracije i političkog sistema. Po autorovom mišljenju integracij-

ski su procesi prihvatljivi samo onda ako jačaju društveni položaj udruženog rada u užoj i široj društvenoj zajednici. U tom smislu samoupravljanje je oslobađanje od otuđenih oblika suprotstavljanja općeg i posebnih društvenih interesa (vlasti i društva). Pored samoupravne, autor govori i u političkoj integraciji. On naglašava da prilikom koncipiranja integracijskih procesa valja prihvatiti i neke momente društveno-ekonomskog sistema, što ih navodi u knjizi.

Ivan Cifrić

IVAN KUVAČIĆ:

Marxizam i funkcionalizam

(Komunist, Beograd, 1970.)

U okviru općenite problematike i kontekstu razmišljanja o položaju, ulozi i načinu djelovanja čovjeka u društvu, postoje danas u sociologiji dva dominantna i međusobno suprotna pristupa, koji svojom aplikacijom u praktičnom djelovanju u okviru institucionalnih formi ponašanja i akcije, određuju rezonance čovjekove aktivnosti. Jedan od njih je marksistički, a drugi funkcionalistički. Prvi polazi od čovjeka i njegovih mogućnosti, a drugi od sistema, njegova održanja i sadašnjosti. Ta dva po prirodi metodološka odnosa čovjeka prema stvarnosti imaju svoje temelje u ideološkim premisama postojećih konkretnih društava i njihovoj teorijskoj fundiranosti. Autor nam u svojoj knjizi govori o ta dva odnosa. On u svojim analizama slijedi kritičku marksističku misao o ostvarivanju jednoga bitno drukčijeg, humanijeg odnosa među ljudima, i čovjeku primjerenijeg društva. On u tom kontekstu probleme dviju metoda — marksizma i funkcionalizma — podiže na razinu odnosa dva modela koji se međusobno konfrontiraju kao sistemi.

Autorov je stav da ono društvo koje pretendira na humanost u ljudskoj zajednici mora imati i drukčiji znanstveni pristup društvenim fenomenima od onoga društva u kojemu je čovjek sveden na statički, proračunati i sekundarni element, pripremljen da reagira na unaprijed pripremljene podražaje. Da bi što bolje ukazao na konsekvence koje za samu sociologiju proizlaze iz prihvaćanja jedne funkcionalističke teorije, autor ideje i sadržaj svoje knjige locira na polemičkom razmatranju problema. U dilemi: marks-

izam — funkcionalizam, autor se opredjeljuje za prvu alternativu i zalaže se za marksističku sociologiju, a posebno za marksističku koncepciju socijalističkog društva.

Knjiga ima dva dijela. U prvom dijelu — »O pristupu i načinu spoznaje«, autor govori o općim teorijskim principima i načinima ljudske spoznaje, stavljajući u središte razmatranja spomenuti problem. U toj analizi on, kao i neki drugi naši teoretičari, iznosi i dalje razrađuje svoj poznati stav, da nije dovoljno suprotstavljati marksizam i funkcionalizam samo na razini metode, nego i na razini modela.

U drugom dijelu knjige pod naslovom »O čovjeku i njegovom položaju«, autor u razmišljanjima stavlja naglasak na probleme tehničkih uvjeta što ih donosi civilizacija i moderna tehnologija, i na položaj čovjeka u njima.

Ivan Cifrić

MIROSLAV PEČUJLIĆ:

Horizonti revolucije

(Institut za političke studije Fakulteta političkih nauka, Beograd, 1970.)

Knjiga Miroslava Pečujlića predstavlja niz studija iz sociologije u kojima se raspravlja o bitnim i aktuelnim problemima i teorijskim orijentacijama u suvremenoj sociologiji. Studije u ovoj knjizi su međusobno povezane i usklađene u jedinstvenu cjelinu, sintetički karakter koje ukazuje na bitne okvire i elemente suvremene revolucionarne strategije. Prema autorovu mišljenju u društvu su moguće istinske revolucionarne promjene ukoliko se prethodno pomno i znanstveno analiziraju suvremeni procesi u njemu, a istodobno i teorijske orijentacije koje tumače, objašnjavaju i znanstveno utemeljuju područja društvene akcije.

Pečujlićeva studija sadrži devet eseja raspoređenih u dva dijela. Prvi dio nosi naslov »Sukob vizija (od apologetike do revolucionarne strategije)«. U njemu se raspravlja o koncepcijama i vizijama suvremenog društva i njegove strukture. Pisac ostavlja snažan dojam na svakoga čitatelja ukazujući na dileme prisutne u suvremenom svijetu. Te dileme se iskazuju kao odnos prisutnih mitova postojećega i revolucionarne misli. Autor u prvi dio svoje knjige svrstava slijedeće eseje-studije: (1) »Veliki dijalog«, u kojemu govori o